

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ה' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר**
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ו ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת מדות ל"ה-נדה ה'

בס"ד, כ"ח אייר תשע"ב

גליון מס' 678

השבוע בגליון

- ◆ מדוע אין בודקים את פרשיות התפילין בכל יום
- ◆ ההבדל בין מקוה שנחסרה לבין חבית שהחמיצה
- ◆ מהות איסורי הטומאה שבמסכת
- ◆ בין טומאה לבין הנהגת טומאה

◆ מדוע צריך לבדוק את הציציות מחדש בכל יום

- ◆ הידור מצוה כשאיש לא יראנו
- ◆ פרוכת יפה בצד הפנימי
- ◆ ציפוי קירות ההיכל בזהב
- ◆ מסכת נדה

דבר העורך

10 שבועות

א'שמעק טבק

ארשת רצינית שורה על פניו דרך קבע. אין הוא איש של שיחה קלה. לעולם אינו מחליף דברים של מה בכך. על מצוה חרוש הקמטים תלוי שלטו: "או שיש לך מה לומר, או שלא". את רוב הגיגיו הוא מנהל עם קופסת הטבק שלו, ממנה הוא שואף נוחות, שואב עמוקות רעיונות ומחשבות. מהוררה הוא האיש, זה טבעו, וטוב לו כך. כל דבר הוא שוקל בפלס, פעם ופעמיים. אם הייתי ירקן, הוא שח בביישנות, הייתי מחזיק שלש משקולות. פעם, עוד פעם, ועוד פעם. הוא פגש אותי ברחוב, קופסת הטבק בידו, והרהור מבצבץ ועולה בין גביניו העבותות. "אמור לי", זרק לפתע, "היש צורך בסיפורים או במשלים כדי לדבר אנשים לקבוע עיתים לתורה, הרי זו היא חובת האדם בעולמו". הוא משך בכתפיו, "אני מתכווין, שוודאי... כן, טוב... 12. 13. 14. אולי צריך. האמת...". הוא עצר מדיבורו, מילא את נחיריו בנחוח האהוב עליו כל כך, והתעטש נמרצות.

אם כבר דיברת, אמרתי לו, נזכרתי בסיפור.

מלפנים בישראל, היו פזורות בגולה הגדולה ערים ועיירות, קהילות וקיבוצי יהודים לרוב, עד אשר לא נמנו ולא נספרו. העיירות הגדולות לאלוקים, אשר בהן התקיים קיבוץ גדול של תלמידי חכמים, נזכרו בספר דברי הימים של עמנו; מי אינו מכיר את רחובותיה של וילנא, משעולי מזבז ומעיינות ערי הקייט שבהם נפשו גדולי ישראל. עיירות אחרות נחרתו בזכרון בשל גדולי האומה אשר שכנו בקרבן; ויש, כן, היו גם עיירות אשר

דף לו/ב שכל הבית טוח בזהב חוץ מאחר הדלתות

הידור מצוה כשאיש לא יראנו

מצווה על האדם לפזר מממונו, כדי להדר במצוות, שנאמר (שמות טו/ב) "זה א-לי ואנוהו" (בבא קמא ט/ב ורש"י ד"ה "בהידור"). הראשונים נחלקו אם המצווה והחיוב לנאות את המצוות הוא מדאורייתא או מדרבנן [ראה בהרחבה מאורות הדף היומי בבא קמא מאמר "תשלום על קולו היפה של החזן"], אך אין חולק על כך כי יש לנאות את המצווה. הדעת נותנת, כי מאחר שנוי נועד לראייה, שייחנה ממנו, הרי שאין כל עניין לקיים מצווה זו בחפץ של מצווה המוסתר לעולם. האומנם כן? "מרדכי" סבור שלא!

פרוכת יפה בצד הפנימי: כאשר הוא מתייחס לפרוכת של ספר תורה, כותב "מרדכי" כי אם צידה האחד עשוי משי וצידה האחר עשוי פשתן, יש להפוך את הפרוכת כך שצדה המשיי יהיה לכיוון ספר התורה, לאמר, צד המשי, היפה יותר, יוסתר מעיני הציבור ויהיה צמוד לספר התורה. הרמ"א ("שולחן ערוך" או"ח סימן קמ"ז סעיף א) מביא את פסקו של "מרדכי", והוא חותם את הדברים: "ולא נהגו כן". גם לגבי נוי התפילין פסק "מרדכי" כדבר הזה. בהתייחסו לחלקן הפנימי של התפילין, החלק הסגור, שעין אדם אינה שוזפתו, כי אם עיניו של מגיה הפרשיות בשעה שהוא שולף אותן מתוך הבית, כותב "מרדכי": "ומצווה ליפותן מבחוץ ומבפנים" (מובא ברמ"א "שולחן ערוך" או"ח סימן ל"ב סעיף ד). הגאון מוילנא זצ"ל (שם) מגיב על כך, כי הדבר אינו מוסכם בין הראשונים. הנידון הוא, אם במצוות "זה קלי ואנוהו" נצטוונו לייפות את חפץ המצווה, שיהיה יפה ונאה, הן אם רואים אותו והן אם לאו. או שמא נצטוונו לנאותו בעיני אדם בשר ודם.

ציפוי קירות ההיכל בזהב: הגר"א ("שולחן ערוך" או"ח סימן קמ"ז סם) מביא ראייה מפורשת מן המשנה, ממנה מוכח שלא כדעת המרדכי. במשנה מבואר, כי כל קירות ההיכל שבבית המקדש היו מצופים זהב. שטח אחד מן הקירות לא צופה בזהב - הקיר שמאחורי הדלתות, שכן, שטח זה מעולם לא נראה לעין אדם, שכן, כאשר הדלתות היו פתוחות, הן הסתירו את הקיר, וכאשר הדלתות היו סגורות, הרי לא היה שם איש. הרי לנו, כי אין נוי אלא אם הוא נראה לעיני בשר ודם. ראייה זו מהווה תמיהה קשה על המרדכי, ועל הפוסקים כמותו, משום שבלתי מתקבל על הדעת שמשנה כה מפורשת נעלמה מעיניו של "מרדכי". הגאון רבי יוסף שאול נתזון זצ"ל, בעל שו"ת "שואל ומשיב" מיישב את שיטת "מרדכי" (בהגהותיו "בית שאול" בסוף המשניות, כאן), על פי מדרש שבו נאמר, כי בבית המקדש הראשון גם הקיר שמאחורי דלתות ההיכל היה מצופה בזהב. שומה עלינו להסיק, כי המשנה עוסקת בבית המקדש השני, אך בבית המקדש הראשון אכן ציפו את כל הקירות בזהב. מדוע אכן בבית המקדש השני לא ציפו בזהב מקום זה, יש משערים כי העניות ששררה בתקופה ההיא, גרמה לדבר, שלא ציפו בזהב מקומות שאינם חשופים לעין אדם (עיין בעזרת כהנים כאן שדן בזה).

מסכת נדה

מסכת נדה

מסכת נדה, היא המסכת היחידה מסדר טהרות שבידינו תלמוד בבלי על משניותיה, וזו גם המסכת האחרונה מסדר התלמוד הבבלי.

צעילוי נשמת

מרת **רחל פריי** ע"ה

ב"ר ניסן ז"ל

נלב"ע ב' בסיון תשס"ו

תנצב"ה

צעילוי נשמת

מרת **חנה פייגא גרוס** ע"ה
בת הר"ר יקותיאל יהודה נוימן זצ"ל נלב"ע כ"ט באייר תשנ"ח

מרת **יוטא ביילא לוינגר** ע"ה
בת הר"ר צבי פרידמן זצ"ל נלב"ע כ"ט באייר תש"ן

תנצב"ה

הונצחו ע"י ר' שלום גרוס הי"ו ורעייתו
מרת פנינה פרל תח"ל לבית לוינגר - פתח תקוה

צעילוי נשמת

הר"ר **רפאל חוזינב** ז"ל

ב"ר אשר ז"ל

ומרת מלכה שתבדלחט"א

נלב"ע כ"ז באייר תשס"ד

תנצב"ה

סדר טהרות הוא הגדול שבסדרי המשנה, ובשנים עשרה המסכתות המאוגדות בתוכו, הוא כולל את כל הנושאים הנוגעים לענייני טומאה ונבלה וענייני טהרה. טומאות שונות מובאות בו, טומאת מת, טומאת שרץ, טומאת נבלה, טומאות הפורשות מן האדם, טומאת נגעים, אופני ההטמאות ודיניהם הפרטניים של הנוטמאים מכל סוגי הטומאות, מי הם הראויים לקבל טומאה על כל סוגיהם ופריטיהם, סוגי כלים, דין אוכלין ומשקין, וכמו כן מפורטים בו דרכי ההיטהרות מן הטומאה, הזאת אפר פרה אדומה, מקוה טהרה ועוד.

מאחר שמלבד מסכת נדה, אין בידינו תלמוד בבלי ולא תלמוד ירושלמי על יתר המסכתות, וכמו כן, הלכות אלו אינן נוגעות למעשה מיני חורבן בית המקדש, לומדי התורה מיעטו לעסוק בסדר טהרות, עד שהרמב"ם כותב בהקדמתו לסדר טהרות, כי הדינים המובאים בו "קשים מאד בעצמם, גדולי הספקות, רחוקי ההבנה". הוא ממשיך ומתאר, כי גם בזמן חז"ל, ואפילו בזמן שבית המקדש עמד על תילו, דינים אלו לא היו נהירים על בוריים, ועליהם אמרו חז"ל (שבת קלח/ב), עתידה תורה שתשתכח מישראל". גם בדברי חז"ל סדר טהרות נזכר כחמור והקשה מבין הסדרים, וכאשר חכמים ביקשו לציין כי נושא מסויים הוא סבוך וקשה, אמרו כי הוא דומה לנגעים ואהלות (חגיגה יא/א).

"המאירי" כותב (בהקדמתו לש"ס ובהקדמתו למסכת), כי מחמת חשיבותה הרבה של המסכת, זו אשר גרמה לכך שרק עליה נתחברה גמרא, הגאונים קבעו את מקומה בסדר נשים, ומסכת נדה היתה נלמדת בסיום סדר נשים.

חשוב לציין את דברי הרמב"ם בסוף ספר טהרה (הלכות מקוואות פרק י"ב הלכה י"ב) על ההלכות המקובצות בסדר טהרות, כי "גזירת הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעת אותן והרי הן מכלל החוקים". עם זאת, יש לדעת, כי הטהרה מעלה את האדם למדרגות עליונות כדבריו הקדושים של הרמב"ם (בסוף הקדמתו לסדר טהרות): "וכן גם כן אמרו בטומאות וטהרות, הן הן גופי תורה, ואיך לא יהיו, והן הן הסולם והמבוא לרוח הקודש, כמו שאמרו (עבודה זרה כ/ב) 'טהרה מביאה לידי קדושה'". אף בעל ספר החינוך מאריך ואומר (במצוה קנ"ט) כי "אין שום ספק בהיותו רק לתועלתם ולטובתם ולהרחיק כל נזק מעליהם". אף אם אין מהותם של דברים ברורה לנו, ומכל מקום הוא מגלה טפח "כי אפשר שהטומאה תזיק אל הנפש ותחליאה... שמעיינות השכל שהוא הנפש הקיימת מתקלקלים קצת בענין הטומאה" [ראה עוד את דברי החיד"א בשלהי מאמר אפר פרה להלן].

דף ב/ב חזקה העשויה להשתנות

מדוע צריך לבדוק את הציציות מחדש בכל יום

בסוגיות אלו לומדים על "חזקה", על טיבה ועל מהותה. במאמר הבא נתמקד באחד מנדבכיה הבסיסיים של "חזקה" - "חזקה העשויה להשתנות".

מדוע אין בודקים את פרשיות התפילין בכל יום: כידוע, לפני הברכה על הציצית בשעת שחרית, בודקים את חוטי הציצית, כדי לוודא את שלמותם, שלא נקצצו ונפסלו ("שולחן ערוך" או"ח סימן ח' סעיף ט'). מדוע, אם כן, איננו נדרשים לבדוק את המזוזה בכל בוקר, ואיננו מקצים מגיה מוסמך לכל בית כנסת שיבדוק בכל יום את פרשיות התפילין, שמא ואולי הן נפסלו מאתמול? אין זאת אלא משום שהתורה חידשה (חולין י"ב/א), את דין "חזקה", אשר ניתן להגדירו במילים פשוטות: 'מה שהיה לא השתנה'. כלומר, בשעה שהניחו את פרשיות התפילין, בדקו אותן והגיהו, לפיכך, הן בחזקת כשרות עד שיוודע שחל בהן שינוי. עד אז אין צורך לבדוק. מדוע אם כן בודקים את הציצית בכל יום, הרי בשעת תליית חוטי הציצית בבגד בדקנו בשבע עיניים את שמונת החוטים.

חזקה העשויה להשתנות: לדעת "מגן אברהם" (שם ס"ק י"א), אין אפשרות להחיל "חזקה" על חוטי הציצית, שכן, חוטים אלו מתנופפים, מתחככים בין חפצים, נתלשים ומתקצרים עד שהם נפסלים. נמצא, כי חוטי הציצית עלולים להקרע בכל עת ובכל שעה, והרי הם "חזקה העשויה להשתנות", אשר אינה נחשבת חזקה.

ה"מגן אברהם" מבקש להוכיח את שיטתו מן הר"ן, אך האחרונים תמיהם על דבריו. הר"ן כותב בתשובותיו (סימן ס"ו), כי טמא הטובל במקוה שחזקה עליה שהיא מתמעטת והולכת כל הזמן ואף על פי שמלאים אותה בארבעים סאה נדרש היא נחסרת ועומדת על פחות מארבעים סאה, אינו נטהר מטומאתו, עד שיידע באופן מוחלט כי באותה שעה שטבל במקוה, היו בו ארבעים סאה מים, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" י"ד סימן ר"א סעיף ס"ה). הרי לנו הוכחה מדברי הר"ן, מסיים "מגן אברהם", כי 'חזקה העשויה להשתנות' אינה חזקה כלל ועיקר.

האחרונים בדקו את מקרה הציצית ואת המקרה שהר"ן מתייחס אליו ומצאו שני הבדלים מהותיים ביניהם, כך שההוכחה מדבריו נשמטת מאליה. על ההבדל הראשון מצביע "פרי מגדים" ("שושנת העמקים" כלל י"ב) - חוטי הציצית נבדקו בשעה שנקשרו בבגד, ומאותה שעה ואילך קיים חשש כי הם יתנתקו ממנו, ואילו לגבי המקוה הלזו, אין מדובר בחשש בלבד, כי אם בידיעה ברורה וודאית שמיימי נחסרים והולכים. מעתה, דווקא על מקוה זו הורה הר"ן כי אין עליו כל חזקה, שהרי חזקתו אינה "עשויה" להשתנות, אלא היא משתנה ללא פקפוק וללא ערעור, ואילו חוטי הציצית שבהם אנו דנים, עשויים להשתנות, וגם עשויים שלא להשתנות.

תמיהה נוספת הועלתה כלפי הכרעתו של "מגן אברהם" על ידי הגאון מוילנא זצ"ל (עיין ביאור הגר"א שם ס"ק י"ז ו"שב שמעתתא" שער ג' פרק י"א). במקרה שאליו הר"ן מתייחס, אנו מבקשים ליטול את הטמא אשר

שמן לא נותר לזכרון, אך מעשה שהתרחש בהן הותר ורשם כה עז, עד שעבר מפה לפה, ומדור לדור. כזה הוא המעשה שלפנינו, אשר התרחש בעיירה קטנה, רחוקה ממוקם יישוב, אשר בה התקיימה קהילה קטנה, שכל כלי הקודש שכנו בה, רב, שוחט, חזן, מוהל, גבאי, חברה קדישא, וגם... גליץ, נשוא סיפורנו.

תאמרו עליו מה שתאמרו, על גליץ, הוא ניחן בשאפתנות ובמרץ בלתי נדלים. היה מסוגל לעמוד שעות בחצר בית הכנסת תחת גשם זלעפות ולגרוף את המים לכיוון מעלה הרחוב, המים שבו והרו לעברו, והוא אינו פוסק, עד שהגשם פסק, והוא שמח בהצלחתו. היו שזכרו לו את אותו לילה שבו העביר בסיבוב לגלגל הריחיים, מצאת הכוכבים עד עלות השחר. היה זה כאשר הטוחן ביקש ממנו להחליפו רגע קט בסיבוב מנות הטהרה. גליץ המשיך וטחן, לא הבחין כי הגרעינים אזלו זה מכבר, ובכח עלומים הדף את גלגל הריחיים שעות ארוכות, עד שבעלות השחר הופסק על ידי הטוחן, אשר לא היה מסוגל להוציא הגה מפיו עד שעות הצהרים.

היה זה בשעת בין הערביים, בין מנחה למערב. זקני העיירה ישבו בבית הכנסת שעונים על הקיר, ממתניים להתחלת השיעור ב"עין יעקב". גבאי בית הכנסת שלף קופסת טבק מכיסו, עיניו של איש שיחי נפקחו בהתעניינות והקופסה עברה מיד ליד. מיומנים מזה עשרות שנים, תחבו הישישים את הטבק לנחיריהם, איש איש בדרכו שלו, עצמו את עיניהם הלאות, והתענגו על הניחוח שהתפשט בקרבתם.

או אז החל הדו שיח הקבוע, שהיו משוחחים בו בין מנחה לבין שיעור "עין יעקב". "זה לא זה", הפטיר הגבאי מבעד שפמו הצהבהב-חום, "הטבק שלי רק מזכיר את הטבק הנמכר בקובנא". "מי שלא הריח טבק קובנאי", המשיך רעו לספסל, "לא הריח טבק מהוגן מימיו". "אפילו העיטוש אינו דומה", תחרה החזיק אחריו מאן דזוא. כל אותה העת ישב גליץ, הקשיב והחריש. הוא הכיר בעל פה את דעות המשתתפים, אך הפעם גמלה בליבו החלטה.

ביום הראשון איש לא הרגיש בהעדרו. ביום השני הובעה התעניינות מה בשלומו, וביום השלישי לא עסקו הישישים אלא בדבר העלמותו המסתורית של גליץ. בין הרחה לשאיפה, היו הללו מחוויים את דעתם המלומדת, על אשר היה יכול להתרחש עמו, או שכבר התרחש ואינו ידוע, ומה יש לעשות כדי למנוע זאת, אם וכאשר הדבר ניתן.

ביום הרביעי הם נמנו וגמרו ביניהם, כי אם לא יופיע עוד יום אחד נוסף, אזי, יאה עליהם לעשות מעשה. בלתי אפשרי לשבת בחיבוק ידיים ורגלים. מחר, מחר יחליטו כדת מה לעשות.

למחרת גליץ הופיע.

כשמגבת גדולה לופפה את כף ידו הימנית, התיישב גליץ בשלווה על מקומו הקבוע, "הבאתי לכם הפתעה", אמר. "כל כך הרבה זמן אתם מדברים על הטבק קובנאי, הנה", אמר תוך כדי שהחל להסיר את המגבת מכף ידו, "הבאתי לכם טבק מקובנא. הלכתי ברגל, הלך רשום. טבק מקובנא".

המגבת הוסרה, וגליץ חשף את בהונו ואצבעו הצמודים בחזקה זה לזה, ובניהם לכודים מספר רגירי טבק קובנאי... "הריחתי", הניף את ידו בתנועה רחבה, הריחו טבק קובנאי, אשמעק טביק.

הסיפור עשה לו כנפיים בכל מקהלות היהודים, וגם לסביבתו של הסבא קדישא, מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל, הגיעה השמועה, על אותו 'פיקח' אשר הלך חמשה ימים ברגל וחזר עם קמפוז טבק.

מאן דהוא סיפר את תמצית הדברים לפני ה"חפץ חיים" זצ"ל, והוא נאנח עמוקות והשיב: "נו נו, יהודי הלך חמשה ימים ושב עם קמפוז טבק, נו ומה תאמרו על יהודי אשר שב מהליכה של שמונים שנה בעולם הזה, ובידו קמפוז בלבד..."

אין הליכה ללא מטרה, אין חיים ללא תורה. **הצטרף** עוד היום לשיעור הדף היומי, חייג עכשיו למוקד מאורות הדף היומי: 03-5775333

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

פנינים

דף לה/א ושלוש עשרה פרצות היו בו שפרצום מלכי יון

דוקא את הסורג

"ושלש עשרה פרצות היו שפרצום מלכי יון", בסורג שבהר הבית.

מדוע דוקא את הסורג, שחצץ בין הר הבית לחיל, פרצו הגויים?

פשוט מאוד, מבאר התוספות יום טוב, הלא סורג זה היה הגבול לכניסת נכרים למקדש; באו אלו בחמתם ופרצוהו...

אגב, במספר רב של ציורים, ביניהם זה שבסוף המסכת, מצוייר הסורג כפרוץ עדיין, חרף הנאמר במשנה במפורש "חזרו וגדרום!" הערה זו מעיר התפארת ישראל בפרקנו אות י"ט - והדבר לא תוקן עד היום במהדורות רבות.

דף לה/א חוץ משל טדי

כדי שלא יתביישו הטמאים

המשנה מספרת על שער טדי, אשר היה שונה בצורתו מיתר השערים שבבית המקדש.

ביאור מעניין מופיע ב"ביאורי הגר"א". למדנו (לד/ב), כי דרך שער זה יצאו הטמאים. כדי שלא יתביישו בפני אחרים, שינו את צורתו של השער כדי שיהיה ניכר ולא ילכו בו אנשים אחרים, וכך הטמאים לא יזפזפו לעין אחרים והבושה לא תכסם...

מסכת נדה

דף ב/א שמאי אומר

סדר טהרות

על הפסוק (בראשית לז/א) "כי בן זקונים הוא לו" אומר בעל הטורים, כי נרמזו בו סדרי המשנה שיעקב למד עם יוסף: זרעים, קדשים, נשים, ישועות - נזיקין (עיי' שבת לא/א), מועד. נראה, איפוא, ססדר טהרות הם לא הספיקו ללמוד טרם מכירת יוסף. ואילו ה"אמרי אמת" מגור ז"ל היה אומר: **סדר טהרות** לא די במסירה מאב לבן; על מנת להטיר יש לעמול ולעבוד בהשקעה עצמית רבה... ("מעינה של תורה", וישב).

עילוי נשמת

ה"ר **משה ברוך (בני) המלסדורף** ז"ל

ב"ר אברהם חיים ז"ל
נלב"ע ד' בסיון תשס"ה

תנצב"ה

הנוצח ע"י **משפ' המלסדורף** שיחיו -
ת"א, גבעת שמואל

לעילוי נשמת

מרת **שושנה רייזי בוקסבוים** ע"ה
ב"ר ברוך ורחל ז"ל נלב"ע א' בסיון תשס"ג

תנצב"ה

הנוצחה ע"י אחותה **אלה ריף**
ומשפחתה שיחיו - פתח תקוה

לעילוי נשמת אבי מורי

ר' **משה יוסף בלוגרינד** ז"ל

ב"ר אברהם מרדכי ז"ל נלב"ע א' בסיון תשמ"ח

תנצב"ה

הנוצח ע"י בנו ידידו ר' **חיים דוד בלוגרינד** הי"ו

הוא בחזקת טמא, ולהפקיעו מחזקת הטומאה אל הטהרה. על דבר זה כותב הר"ן, כי הוא לא ניתן להעשות על ידי חזקה העשויה להשתנות; מפני שאין משנים חזקה על ידי פעולה שהיא עצמה אינה ברורה, כפי שעולה מן הגמרא לגבי מקוה שנמדד ונמצא חסר, שהטמא אינו נחלץ מחזקת הטומאה הברורה, על ידי חזקת מקוה אשר כעת נמצא חסר (עיי' "שב שמעתתא" שער ג' פרק ט"ז, "חזון איש" אהע"ז סימן פ' ס"ק כ"ו, ועוד). ברם, חוטי הציצית הלא נבדקו כדבעי, וכל שאנו מבקשים הוא להותירם בחזקתם על ידי חזקה העשויה להשתנות - אין, איפוא, כל הוכחה מדברי הר"ן כי אין די בחזקה העשויה להשתנות כדי להותיר מצב על כנו (אולם, עיי' בביאור הגר"א שקיים את דברי המג"א מסוגיית הגמ' בקידושין ע"ט/א, ועיי' שב שמעתתא שם).

נותרנו, איפוא, עם השאלה המקורית, מדוע יש לבדוק את חוטי הציצית בכל יום.

הט"ז (שם ס"ק ח) מבאר, כי בדיקת חוטי הציצית נובעת מן העובדה שהדבר אפשרי ובנקל, ואין טומאים על החזקה אלא במקום שאין אפשרות לברר את הספק בפועל (עיי' "משנה ברורה" שם ס"ק כ"ב שהביא את שני הטעמים הנ"ל, ועיי"ש ב"מחצית השקל" שביאר את הנפקא מינה ביניהם).

דף ב/ב מקוה שנמדד ונמצא חסר

ההבדל בין מקוה שנחסרה לבין חבית שהחמיצה

בתחילת מסכת נדה שוקעים הלומדים בדיני חזקות, ובמאמר הבא נגע בשורשן של מספר חזקות הנדונות בגמרא.

הסוגיה הראשונה הנלמדת במסכת נדה עוסקת במקוה שנבדק ונמצא שאינו מכיל ארבעים סאה - כמות המים הדרושה לטבילה במקוה. לכל ברור, כי מעתה ואילך הטבילה במקוה המדובר אינה מועילה מאומה עד שיוסיפו מים למקוה, משום שטבילה במקוה המכיל פחות מארבעים סאה - אינה מועילה. הספק שהגמרא דנה בו הוא, מה דינם של הטמאים אשר טבלו לטהרתם במקוה לפני הבדיקה שגילתה כי מימיו חסרים. מצד אחד, שמא המקוה נחסר רק לאחר שאחרון הטמאים טבל בו, ומצד שני יש לחשוש שמא הוא נחסר עוד לפני שראשון הטמאים טבל בו, וכל הטמאים לא נטהרו מטומאתם. הגמרא מסיקה, כי הטמאים שטבלו במקוה לא נטהרו מטומאתם מפני שתי סיבות. א. הטובל במקוה היה טמא בוודאי, ומאחר שהתעורר ספק אם טהרתו הועילה לו, החזקה קובעת כי טומאתו עודנה עליו. ב. קיימת 'רעותא' בחזקת הכשרות של המקוה, מאחר שזה נמצא חסר ובלתי ראוי לטבילה.

הגמרא מביאה מקרה נוסף, זהה, לכאורה, לספק המקוה. מעשה באדם שהעמיד בביתו חבית יין, ובכל פעם שהיה עליו לעשר יין היה אומר, כי כמות מסוימת מן החבית תהא מעשר על היין שעליו לעשר כעת. לימים הוא פתח את חבית היין וגילה לתדהמתו כי היא החמיצה. לכל ברור, כי מעתה ואילך אין אפשרות להפריש מעשר מן החומץ עבור יין אחר, שזה חומץ וזה יין. הספק שהתעורר הוא, מה דינו של היין המעושר עד הלום, עד שהתגלה כי היין שעושר בעבורו החמיץ. מצד אחד, שמא הוא החמיץ רק לאחר הפעם האחרונה שעשירו עמו, וממילא, כל היין המעושר אינו צריך להתעשר פעם נוספת. מצד שני, יש לחשוש, שמא היין שבחבית החמיץ זמן רב לפני כן, וכל היין שהתעשר עליו זקוק למעשר נוסף. כאשר נתבקש להכריע כיצד לפסוק במקרה היין, נען ונאמר, כי דין היין כדין המקוה, מה במקוה קיימות שתי סיבות להחמיר, כך גם בחבית היין: א. היין שעושר היה בחזקת שאינו מעושר, ומאחר שהתעורר ספק אם טהרתו הועילה לו, החזקה קובעת כי עדיין אינו מעושר. ב. קיימת 'רעותא' על מצבו של היין בתקופה האחרונה, שהרי הוא נמצא חומץ. אכן, הגמרא אומרת, כי יש להשוות בין המקרים. והנה, הפותח את ספרו של הרמב"ם מגלה להפתעתו, כי הרמב"ם (הלכות מקוואות פרק י' הלכה ו') פסק, כי המקוה שהטמא טבל בו נותר בחזקת טומאתו, ואילו על היין פסק (הלכות תרומות פרק ה' הלכה כ"ד), כי יש להסתפק מתי החמיץ! מלבד שהמפרשים עמלים להסביר כיצד הרמב"ם סותר את הגמרא, הם טורחים לבאר מה באמת ההבדל בין שני המקרים, ובכך נתמקד בשורות הבאות.

"חתם סופר" זצ"ל (כאן, ועיי' שו"ת "שואל ומשיב" תניא חלק א' סימן ל"ט) מבאר, כי תכונה טבעית של היין היא המשנה את דינו מן המקוה. תהליך החמצה של היין מתמשך על פני שלושה ימים, היינו: מן הרגע שבו בדקו את החבית ונמצא בתוכה יין, ניתן לסמוך בוודאות כי בשלושת הימים הבאים אין בה חומץ, מפני שגם אם היין החל בתהליך החמצה, עדיין יין הוא. מעתה, שלושת ימים אלו שבהם היתה בידינו חזקה כי היין הוא יין ואינו חומץ, מהווים עוגן ובסיס להמשיך ממנו הלאה על פני התקופה המסופקת, ולדחות את חזקת החומץ הנתפסת בסוף התקופה, בעת גילוי החמצה. ברם, מקוה הטהרה שנחסר, מעולם לא היה בחזקת מלא, בחזקה שיש בו ארבעים סאה, לא היתה תקופת זמן כל שהיא שניתן להגדירה כמי שבה המקוה בוודאי היתה בחזקת כשרותה, מפני שיתכן שמיד עם סיום מדידת המים הם התחילו להחסר, נספגו באדמה, התאדו, או כל דבר אחר המגרע מן המים. לפיכך, כאשר מתעורר ספק לגבי אדם הטובל במקוה זה, אין אפשרות להתלות בחזקת המקוה, מפני שמעולם לא היתה לו כל חזקה, וממילא הטמא נותר בחזקת טומאתו (ועיי' בספר המפתח שם שציין את גדולי האחרונים שהאריכו ביישוב וביאור דעת הרמב"ם).

דף ג/א ספק טומאה

מהות איסורי הטומאה שבמסכת

בגמרא אנו עוסקים בהרחבה בכלל גדול בהלכות טומאה והוא: "ספק טומאה ברשות הרבים טהור, ספק טומאה ברשות היחיד טמא", היינו: ספקות המתעוררים בענייני טומאה, מוכרעים על

הדף היומי

מדות ל"ה-נדה ה'

כ"ח אייר-ה' סיון

פי מקום התרחשותם, וכגון, אדם המסתפק אם נגע במת ונטמא בטומאת מת, הרי שאם הספק התעורר ברשות היחיד הוא טמא, ואם הספק התעורר ברשות הרבים הוא טהור. במסכת זו לומדים, כי במקרה של טומאה, אסור לבוא במגע עם 'קודש', וכגון, אין להכנס לבית המקדש, אין לאכול קרבנות, וכמו כן, הטומאה הנלמדת במסכת, מחילה הגבלות בדיני אישות בנוסף על ההגבלות במגע עם 'קודש'.

הדין היה נותן, כי כאשר מתעורר ספק טומאה הנלמדת במסכת זו, יש לנהוג בו כבכל ספקות הטומאה לסוגיה השונים. ברם, בעלי התוספות (בבא קמא יא/א) מבהירים באופן נחרץ, כי כאשר ספק הטומאה יתעורר ברשות היחיד, אזי, אף על פי שמכריעים לטומאה, וכל ההגבלות בדיני 'קודש' חלים, מכל מקום, הגבלות דיני האישות לא יחולו! לפנינו, איפוא, מקרה מעניין מאד - יש צורך בטבילה כדי להטהר מן הטומאה ביחס לדין מקדש וקדשיו, תרומה וכדומה, אך אין כל איסור בדיני אישות.

על הפיצול בדיני הטומאה לו אנו עדים, עמדו גדולי האחרונים, אשר ביארו, כי ההגבלות בדיני אישות אינן נוגעות לדיני טומאה כלל, אלא התורה קבעה, כי הסיבה אשר גרמה לכך שחלה טומאה האוסרת על נגיעה ב'קודש', היא גם המחילה את ההגבלות הללו, אך לא מפני דיני טומאה, אלא כדין שאר איסורי התורה ("שב שמעתא" שער א פרק י"ד, ועיין שו"ת "נודע ביהודה" תניינא יו"ד סימן ק"כ). אולם, בשם בנו של הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל מוסרים הסבר שונה לחלוטין (חידושי רבי שמעון יהודא הכהן, בבא קמא סימן י"ד). לדעתו שתי התוצאות כתוצאה מן הטומאה - ההגבלות בדיני אישות וההגבלות הכלליות, שניהם נובעים מפני הטומאה, ואת דברי בעלי התוספות הוא מבאר באופן הבא.

בין טומאה לבין הנהגת טומאה: אנו סבורים, כי טומאת מת וטומאת ספק מת שהוכרעה לחומרא, היינו הך הן. ברם, הדבר אינו נכון. טומאת מת מספק, אף שהיא וודאית בהנהגותיה, שיש לנהוג בה כבטומאת מת וודאית, הרי היא וודאית בהנהגותיה בלבד, לאמרו, מעולם לא הוכרע כי אכן אירעה טומאה, אלא הוכרע כי יש לנהוג בספק כמו היה ודאי. אמור מעתה, ההכרעה היא כי יש לנהוג ב'דיני טומאה, אך מעולם לא הוכרע כי אכן היה כאן מת. הנה דוגמא מוחשית. נזיר אסור להטמא למת אולם, אינו מוזהר להטמא במקרה של ספק ספקא של טומאת מת, אף ברשות היחיד אשר בו ספקות הטומאה מוכרעים לחומרא. מדוע? אין זאת אלא מפני שהנזיר הוזהר על טומאת מת בלבד, הוא לא הוזהר על המנעות מטומאה הנובעת מכח הנהגת טומאה. מעתה, נקל עד למאד להבין, כי בנידוננו, כאשר מתעורר ספק טומאה, אזי, הגבלות דיני אישות אינן חלות מפני שהן נובעות כתוצאה מטומאה ואילו לפנינו 'הנהגת' דיני טומאה, ולא טומאה עצמה [ראוי לציין, כי יסוד זה הניח הגאון רבי חיים עוזר גרדונסקי זצ"ל, בתשובה הראשונה בספרו "אחיעזר", וביאר בארוכה שבסברא זו נחלקו הסוגיות לדעת חלק מן הראשונים, עיי"ש].

קטע יומי מתוך הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת מדות • דף ל"ו • יום שני כ"ט באייר

סיוד המזבח

הידעתם, פי פעמים בשנה היו מטיחים בסייד לְבָן אֶת הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן?
פעם אחת לכבוד פסח ופעם אחת לכבוד חג הסוכות, כי בְּרַגְלֵים הַתְּאֵסָפוּ אֲנָשִׁים רַבִּים, וְרָצוּ שֶׁהוּא יֵרָאֶה בְּשֵׂיֵא תַפְאָרְתוֹ לְעֵינֵי כָל הָעָם.
פִּיצַד הָיוּ מְסִידִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ? לֹא סִידוּהוּ בְּכַף שֶׁל בְּרָזָל, שְׂבִימִים הָהֵם הָיוּ הַסִּידִים מִשְׁתַּמְשִׁים בָּהּ, שָׁמָּא יִגַע הַבְּרָזָל בְּאַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ, וַיִּפְסַל אֶת הָאֶבֶן שֶׁנִּגְעָ בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵת אֲבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ לֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁאִסוּר לְחַצוֹב בְּבְרָזָל, אֲלֵא אִסוּר אֶפְלוּ שֶׁבְרָזָל יִגַע בָּהֶן. לְכֵן סִידוּ אוֹתוֹן בְּאִמְצָעוֹת כֶּף עֵץ.
וְאֵלוּ רַבֵּי אוֹמְרֵי: בְּכָל עֶרֶב שַׁבַּת הָיוּ מְנַקִּים אֶת הַמִּזְבֵּחַ בְּמַפָּה רְטֹבָה, וּמְנַגְּבִים מִמֶּנּוּ אֶת דָּם הַקְּרָבָנוֹת שֶׁהֻצְטַבַּר עָלָיו בְּמַהֲלָךְ יְמוֹת הַשָּׁבּוּעַ.

למנוי גליון לילדים חייג:
1700-500-151
חודש היכרות חינם

הכנס למגידי השיעורים

התכנית החדשה "לומדים בשלמות"
מלגת הצטרפות למגידי שיעורים - 1,000 ₪
לפרטים: 03-7659632